

АНТОНЕНКО К. В.

к.е.н, доцент, доцент кафедри
міжнародних економічних відносин і бізнесу
Інститут міжнародних відносин
Національний авіаційний університет,

АЙЗЕНБЕРГ Т.В.

студентка Інституту міжнародних відносин
Національний авіаційний університет

ВПЛИВ МІГРАЦІЇ НА СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Анотація. У статті проаналізовано вплив міграції на соціально-трудова потенціал та показники зайнятості населення.

Ключові слова: міграція, ринок праці, безробіття, економічно активне населення, зайнятість, працездатне населення.

Аннотация. Влияние миграции на социально-трудова потенциал.

В статье проанализировано влияние миграции на социально-трудова потенциал и показатели занятости населения.

Ключевые слова: миграция, рынок труда, безработица, экономически активное население, занятость, трудоспособное население.

Annotation. Influence of migration on socially-labour potential.

In the article influence of migration is analysed on socially-labour potential and indexes of employment of population.

Key words: migration, labour-market, unemployment, economically active population, employment, able to work population.

Постановка проблеми. Стан ринку праці та процеси в сфері зайнятості населення належать до числа соціально-економічних параметрів, які визначальним чином впливають на суспільний розвиток та конкурентоспроможність національної економіки. З одного боку, ринок праці – елемент економічної системи, від якого залежать вектор і темпи макроекономічної динаміки, з іншого боку – він опосередкує вплив макроекономічного розвитку на добробут населення та на стан багатьох соціальних процесів. Ринку праці належить важлива роль в забезпеченні успіху ринкових реформ.

Він опосередковує вплив макроекономічної політики на добробут людей та забезпечує розподіл винагороди за працю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підґрунтя сучасних концептуальних уявлень зарубіжних та вітчизняних науковців про суть і природу ринку праці в різні часи закладено такими мислителями світового значення, як У. Петті, Ф. Кене, Т. Мальтус, Ж. Сімонді, А. Сміт, Ф. Рікардо, К. Маркс. Основні положення державного регулювання ринку праці викладені в працях А. Маршала, А. Пігу, Дж. Кейнса, П. Самуельсона, Р. Солоу, М. Фрідмена, Дж. Гелбрейта, А. Філіпса, А. Оукена. Питанням формування нового, достатньо ефективного механізму реалізації економічних можливостей людей присвячені роботи Г. Беккера, Р. Дорнбуша, Е.Ф. Денісона, С. Фішера, Р. Шмалензі, Т. Шульца. Значний внесок у розвиток теорії ринку праці зробили відомі українські вчені, такі як І. Вернадський, С. Подолинський, М. Туган-Барановський.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідити міграційні процеси в Україні на сучасному етапі розвитку економіки та проаналізувати вплив міграції на соціально-трудова потенціал.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціально-трудова потенціал є складним та багатоструктурним соціально-економічним утворенням. Він потребує створення науково обґрунтованих методик визначення характеру впливу об'єктивних і суб'єктивних чинників на процес його розвитку, особливо в умовах євроінтеграційних процесів.

При цьому під розвитком трудового потенціалу підприємства варто розуміти постійно повторюваний процес формування, розподілу і використання трудового потенціалу, спрямований на взаємне досягнення цілей підприємства та його працівників. Найбільшій ефективності у розвитку трудового потенціалу можна досягти під час забезпечення системного застосування таких принципів: самоврядування, особистісний підхід, колективність, єдність навчання і виховання, професіоналізм, безперервність, якість, пріоритетність та обов'язковість, гнучкість, самостійність, диференційність, ефективність.

Важливим показником, який характеризує розвиток трудового потенціалу, є рівень зайнятості населення. Про сучасний стан зайнятості свідчить тенденція до значного зниження її рівня та зростання

масштабів незайнятого населення. Загальна кількість зайнятих у галузях економіки за останні 10 років зменшилась майже на 25%, тобто кожен четвертий працівник за доволі короткий термін залишив сферу суспільного виробництва. Найбільших змін досягли промисловість, будівництво, транспорт і зв'язок, завдяки чому уникнено 85% загального скорочення зайнятих. Масштаби скорочення зайнятих у галузях економіки перевищують можливості поглинання їх малим та корпоративним бізнесом (табл. 1).

Оскільки простежено за період 2005-2010 рр. тенденції до збільшення кількості зайнятого населення і зменшення безробітного населення, відповідно спадає значення коефіцієнта утриманства, що характеризує співвідношення кількості безробітного до кількості зайнятого населення. Більше половини зайнятих в Україні працюють в умовах вторинної зайнятості. Це зменшує кількість вільного часу і збіднює їх дозвілля, перешикоджаючи повноцінному відтворенню трудового потенціалу. У 2011 р., порівняно з 2010 р., ситуація має протилежний характер: зменшується зайнятість і зростає безробіття, внаслідок чого збільшується коефіцієнт утриманства. Це пояснюють світовою економічною кризою.

Надто високий рівень зовнішньої трудової міграції і звуження демографічної бази відтворення трудового потенціалу негативно впливає на характер розвитку трудового потенціалу суспільства України в умовах євроінтеграційних процесів. За останні кілька років за межі України з метою працевлаштування виїхало 3 млн. осіб. Це свідчить про тенденції сучасної диверсифікації зазначених обсягів міграції працівників на національному та інтернаціональному рівнях.

Таблиця 1

Показники зайнятості населення України за 2005 -2011 р.р.

Роки	Зайняте населення працездатного віку		Безробітне населення працездатного віку	
	у середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	у середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи
2005	18624,1	64,5	1994,0	9,7
2006	18694,3	64,6	1888,2	9,2
2007	18886,5	65,4	1595,2	7,8
2008	19032,2	65,9	1513,7	7,4
2009	19189,5	66,7	1416,7	6,9
2010	19251,7	67,3	1424,0	6,9
2011	18365,0	64,7	1956,0	9,6

Надто високий рівень зовнішньої трудової міграції і звуження демографічної бази відтворення трудового потенціалу негативно впливає на характер розвитку трудового потенціалу суспільства України в умовах євроінтеграційних процесів. За останні кілька років за межі України з метою працевлаштування виїхало 3 млн. осіб. Це свідчить про тенденції сучасної диверсифікації зазначених обсягів міграції працівників на національному та інтернаціональному рівнях.

Основними країнами еміграції є Росія, США, Німеччина, Іспанія, Італія. Відбувається розподіл українців, які тимчасово працюють за кордоном, за тривалістю роботи і рівнем освіти, що передбачено трудовим договором. Цей договір затверджує, що найбільша частина мігрантів – це особи з вищою і середньою фаховою освітою. Це негативно впливає на якість трудового потенціалу України. Міграція обумовлена не туризмом, відпочинком чи відвідинами родичів і знайомих, а здійснюється з метою отримання доходу. Традиційно основний потік трудових емігрантів з України у 2011 р. спрямований в:

- Італію – 500 тис. осіб (офіційно 195412 осіб);
- Польщу – понад 450 тис. осіб (офіційно 20 тис. осіб);
- Іспанію – 250 тис. осіб (офіційно 52760 осіб);
- Чехію – 150 тис. осіб (офіційно 51 тис. осіб).

Основною причиною активізації міграційних процесів в Україні визначено утворення кордонів між державами, що розвиваються на пострадянському просторі, та пов'язаних з ними митних кордонів. Це призвело до різкого спаду економічних та господарських відносин, занедбаного транспортного сполучення, інформаційного чи культурного обміну та інших негараздів, що нашкодило багатьох людей до прийняття рішення про необхідність возз'єднання родин на своїй історичній чи етнічній батьківщині.

Дослідження впливу зовнішньої трудової міграції засвідчило, що вона поєднує у собі, поряд з негативними, також і позитивні наслідки для розвитку трудового потенціалу України, а саме:

- сприяння інтеграції України до міжнародного ринку праці через міждержавний обмін трудового потенціалу;
- надання трудовому потенціалу можливості реалізувати свої здібності за кордоном, підвищити рівень кваліфікації, поліпшити матеріальне становище, ознайомитись із світовим досвідом;
- зменшення рівня не тільки реєстрованого, але й прихованого безробіття;
- забезпечення, завдяки іноземній робочій силі, покриття дефіциту трудового потенціалу необхідних професій та кваліфікацій в Україні;
- спрямування певної частини зароблених коштів на розвиток малого бізнесу, що забезпечує створення нових робочих місць.

До характерних рис міжнародної міграції трудового потенціалу належать такі:

- 1) міжнародна економічна інтеграція створює цілі регіони, де переміщення трудового потенціалу через кордони держав, з метою заробітку, повністю відкриті;
- 2) міжнародна трудова міграція потенціалу є важливим об'єктом державної економічної політики;
- 3) міжнародне переміщення трудового потенціалу працездатного віку має стійкий характер щодо зростання;
- 4) грошові перекази трудового потенціалу збільшується зі зростанням міграції, що є важливою частиною платіжних балансів та валютних надходжень;
- 5) продовжується переселення на постійне проживання у країни, які приймають емігрантів, а саме: Австралія, США, Нова Зеландія, Канада, Іспанія, Італія та ін.;
- 6) з'являються держави, що одночасно відправляють трудовий потенціал за кордон і приймають його на своїх ринках праці.

Загалом, міграція є доволі складним явищем, яке може мати як позитивні, так і негативні наслідки для тих чи інших ТСС. Для України (як макроекономічної ТСС) найчастіше вона ототожнюється з цілою низкою ризиків, серед яких особливо небезпечними є такі:

– ризик дезінтеграції економічного простору держави. Згідно спеціальних обстежень в Україні існує три групи інтенсивних міграційних потоків робочої сили, які слід особливо відстежувати й регулювати, а саме потік переселенців із сусідніх постсоціалістичних країн, котрі осідають у східних та південних регіонах держави; осіб, що мігрують у пошуках праці з гірських районів Карпат у регіони з більш сприятливими економічними умовами зайнятості; біженців з віддалених країн, котрі локалізуються на тривалий час (хоча й у статусі тимчасового мігранта) у прикордонних населених пунктах держави. Кожна з груп здійснює додаткове навантаження на територію, на регіональні ринки праці;

– ризик деградації соціального простору держави. Українська трудова еміграція «розмиває» середовище формування середнього класу у власній країні. Вона порушує структурні співвідношення між «включенням» та «виключенням» різних груп населення з соціальних та економічних процесів у процеси розвитку суспільства, між ринком та державою, між розвитком економіки та станом навколишнього середовища, між збереженням національної самобутності українського етносу й поширенням ідей «світового громадянства»;

– ризик декомпозиції простору держави. Мова йде про явища, так званої, детонації* процесів маятникової міграції між українськими містами та селами, внаслідок чого зростає депопуляція сільських поселень, вибірково урбанізуються великі населені пункти – перш за все, у зоні впливу ринку праці столичного регіону й окремих східних центрів великої індустрії, поширюються норми специфічної (девіантної) поведінки серед молоді. Розвинені країни, беручи до уваги, що система розселення не може бути раціональною, якщо в її структурі більше третини становить частка сільського населення, пропонують власні шляхи вирішення регіональних проблем у частині регулювання маятникової міграції (зокрема, обґрунтовується, що процес перекачування робочої сили має конкретні межі: він припиняється, якщо рівні оплати праці в місті та на селі вирівнюються, а сільське господарство модернізується. Чисельність міського населення стабілізується, коли його частка в загальному населенні країни і загальних доходах досягає 75%. Це призводить до скорочення міграції з села в місто);

– ризик деформації демографічного простору держави. Увагу привертають проблеми деконцентрації людських ресурсів та зростання дефіциту робочої сили на регіональних ринках праці України, що в свою чергу є результатом не так явища демографічного переходу країни до нового типу відтворення населення (звуженого), як зонального «вимивання» осіб репродуктивного віку за межі території постійного проживання й розбалансування на цій основі статеві-вікової структури мешканців. Нині зовнішня міграція економічно активного населення – це проблема національної безпеки України.

Висновки: Таким чином, здійснюючи досить багатоаспектний і багатовекторний вплив, міграція може призводити до деструктивних коливань обсягів соціально-трудового потенціалу ТСС, який виступає центральним поняттям соціально-трудової системи (регіону) та являє собою граничну кількість і якість запасів праці в конкретних умовах геопросторово-часових координат, якими володіє людина, група людей, суспільство.

Список використаної літератури:

1. Данилюк А.І. Теоретичні аспекти оцінки трудового потенціалу підприємства / А.І. Данилюк // Вісник економічної науки України. – Сер.: Науковий журнал Академії економічних наук України. – 2011. – №1 (9). – С. 50-52.
2. Міненко В.Л. Методологічні підходи до визначення сутності державного регулювання ринку праці і зайнятості населення / В.Л. Міненко // Економіка та держава. – 2010. – № 1. – С. 75-78.
3. Харазішвілі Ю., Дмитренко Н. Моделювання і прогнозування ринку праці / Ю. Харазішвілі, Н. Дмитренко // Економіка України. – 2012. - №1. – С. 16-28.
4. www.lir.lg.ua – Науково-дослідний інститут соціально-трудових відносин Міністерства праці та соціальної політики України.

5. www.migration.org.ua – Офіційний сайт з питань біженців та мігрантів в Україні.